

Gymnázium Přírodní škola, o. p. s.

Školství na Slavonicku před rokem 1989

**Autoři: Ema Dvořáková, Johanka Simonová, Anežka Skleničková,
Sophie Skýpalová, Jakub Koutník, Kája Večerková, Ota Svátek,
Veronika Žemličková Vedoucí práce: PhDr. Jaroslav Najbert**

25. 9. 2015

Obsah

ÚVOD	4
Cíle	4
POSTUP PRÁCE	5
VÝSLEDKY	6
Malování, oblečení, tělocvik, pionýr	6
Cigarety, alkohol, drogy a školní lásky	7
Přestávky, sešity, šikana	8
Projekty a školní projekty mimo školu	9
Volný čas	10
Vztahy žáků a učitelů	11
Neúspěšní žáci: vyloučení a propadávání dětí ve škole	11
Vzdělávání a ideologie	12
Shrnutí dalších výstupů	13
ZÁVĚR.....	14
ZDROJE	15
PŘÍLOHY	16
Příloha 1: Vybrané přepsané rozhovory	16
Příloha 2: Příklad medailonku slavonické základní školy umístěného na wikipedii	26
Příloha 3: Mapa oblasti a přehled rušených škol.....	27
Příloha 4: Vývoj počtu obyvatel ve vztahu k vývoji školství	28
Příloha 5: Zajímavé fotografie	29

PODĚKOVÁNÍ

V první řadě bychom rádi poděkovali našemu vedoucímu expediční práce Jaroslavu Najbertovi, za velkou odbornou pomoc, podporu a vedení skupiny. Dále děkujeme Miroslavovi Houskovi a Štěpáně Vnoučkové za pomoc v terénu a při zpracování. Velké díky také patří všem pamětníkům za trpělivost, ochotu a otevřenost při rozhovorech. Také děkujeme vedení škol ve Slavonicích a v Českém Rudolci, rodině Kněžíčkových ze Stálkova a obecnímu úřadu v Cizkrajově za poskytnutí zázemí. V neposlední řadě také děkujeme Jitce Motejzlíkové za češtinářskou korekturu textu.

ÚVOD

Letos jsme jeli na Javořickou vrchovinu, do okolí Českého Rudolce a Slavonic. Toto místo je zajímavé tím, že bylo přímo v pohraničí a zdejší lidé mohli živě prožívat události spjaté s tzv. železnou oponou. A dále bylo toto místo hodně vzdálené od Prahy a jiných velkých měst. Věděli jsme, že zde bylo dříve mnoho zrušených vesnických škol. Téma škol nám přišlo zajímavé, protože přece každý chodil do školy, i když se mění doba, ve které školu navštěvujeme. Chtěli jsme zjistit, jak to fungovalo ve školách před rokem 1989. Napadlo nás, že bychom mohli vyhledávat lidi, co do těchto škol chodili jako žáci nebo jako učitelé, a dělat s nimi rozhovory.

Cíle

Náš hlavní cíl bylo zachytit, jak odlišné bylo školství před rokem 1989. Chtěli jsme shrnout historii zrušených škol v obcích Stálkov, Cizkrajov, Vlastkovec, Stojecín, Matějovec, Dolní Radíkov a dodnes fungujících škol ve městech Slavonice a Český Rudolec.

Každý člen skupiny měl své téma, na které se ptal. Našimi dílčími cíli tedy bylo nalézt odpovědi na následující otázky:

Jaký byl vztah učitele s žáky?

Jezdili jste někdy na výlety? Měli jste nějak zpestřené vyučování?

Jak vypadaly vaše přestávky? Jak jste si psali poznámky do sešitu?

Jakým způsobem jste trávili volný čas?

Setkali jste se někdy s drogami? Kouřil někdo ve škole?

Jak jste se oblékali? Měli jste nějaký předepsaný úbor na tělocvik?

Byl někdo vyhozen ze školy? Máte schované nějaké fotky ze školních let?

Jak lidi v pohraničí prožívali komunistický režim, železnou oponu a jak prožívali významné politické události, např. roky 1968 a 1989?

Po návratu z terénu jsme si specifikovali naše výstupy. Rozhodli jsme se zpracovat jednotlivá témata a vytvořit komentované přílohy. Za cíl jsme si dali nejzajímavější rozhovory přepsat a vytvořit medailonky pamětníků a škol. Při práci v Českém Rudolci jsme se totiž domluvili s vedením školy, že tohle všechno bude sloužit jako podklad pro žáky zdejší ZŠ, kteří chtějí na naši práci navázat vlastním projektem.

POSTUP PRÁCE

Ještě před odjezdem z Prahy jsme se museli připravit. Jeden z prvních úkolů bylo vytipovat si vhodnou trasu. Rozhodli jsme se, že budeme chodit po vesnicích, ve kterých byly rušeny školy před rokem 1989. Do Slavonic a Českého Rudolce se centralizovali žáci z rušených škol. Rozhovory jsme také dělali v Radíkově, Vlastkovci, Stálkově, Stojecíně, Cizkrajově a v Matějovci.

Dále jsme si každý vybrali téma, na které se budeme našich pamětníků tázat a připravili jsme si otázky.

Hlavním zdrojem informací byli pamětníci. Pamětník musel být někdo, kdo chodil do školy před rokem 1989, nebo byl v této době učitelem na jedné ze škol ve vesnicích, které jsme si vybrali. Jak jsme pamětníky hledali?

Na webových stránkách škol a obcí jsme hledali kontakty vedení škol a starostů a žádali jsme je o doporučení místních pamětníků. Do obcí jsme většinou šli s připravenými kontakty, nebo jsme si rovnou domluvili místo a čas rozhovorů. Poté jsme obcházeli domy a ulice a ptali jsme se lidí, které jsme potkali, jestli neznají někoho, kdo chodil do tamější školy, nebo jestli oni sami nejsou jejími bývalými studenty.

Jako další zdroj informací jsme využili školní a obecní kroniky, které jsou dostupné na webových stránkách Státního oblastního archivu v Třeboni www.digiarchivSOAvTrebni.cz, abychom zjistili alespoň něco o školách a obcích.

Informace jsme dále získávali z učebnic, sešitů a různých fotografií. Pamětníky, se kterými jsme se domluvili předem, jsme požádali o to, aby nějaké zachovalé učební pomůcky donesli, ty jsme zdokumentovali a zjistili jsme to, co nám pamětníci neřekli.

Při samotném rozhovoru jsme se na začátek dovolili o nahrání rozhovoru na diktafon. Následovalo vyplnění základního formuláře, ve kterém jsme se ptali na jméno, věk, povolání atp. Jeden člověk měl na starost zapisovat rozhovor v bodech a ostatní se vyptávali na svá témata. Pan učitel si vypisoval citace, které považoval za zajímavé. Zápis rozhovoru se vytvářel pro lepší orientaci při zpracovávání. Na závěr jsme se dovolovali o souhlas se zveřejněním jména v naší závěrečné zprávě. Po skončení zajímavého rozhovoru jsme ho rozebrali a udělali závěr.

Po návratu do Prahy jsme při zpracovávání expedice přepisovali jednotlivé dotazníky do počítače a následně z informací dělali každý závěr svého podtématu. Mimo jiné jsme se také zajímali o dokumentaci fotografií, nebo různých předmětů, které nám pamětník poskytl, pokud je tedy měl. Do rukou se nám dostalo spousty zajímavých věcí, od skautských kronik, přes skautské encyklopedie až po třídní fotografie. Každý ze skupinky si tu danou věc osahal, prohlédl. K tomu jsme poslouchali vyprávění pamětníka, které se týkalo buď nějaké fotografie, či předmětu. Také nás zajímaly stavby, přesněji stavby škol na vesnici. Zjišťovali jsme si, co se za poslední roky děje, co se popřípadě dělo a proč už to není škola, jako bývala. Školy jsme si nafotili.

VÝSLEDKY

Každý z nás se věnoval jednomu podtématu, které si určil v přípravném týdnu ve škole. Vymyslel si otázky, které pak kladl pamětníkům v terénu, otázky se přesněji formulovaly ještě později v terénu.

Malování, oblečení, tělocvik, pionýr

Malování

V 50. až 80. letech nebylo moc zvykem přijít do školy namalovaná. Reakce některých učitelů byla nesnášenlivá a svůj nesouhlas dávali různými způsoby najevo. Vyzkoušeli vás přednostně před tabulí, poslali vás pryč ze třídy s tím, že si máte umýt obličej. Byli však i tací, kteří neřešili, zda jste namalovaná, nebo ne.

Častá odpověď, která zaznívala na otázku: Malovali jste se? byla: „*To neexistovalo!*“ Důvodem byla zpravidla nedostupnost líčení. Stejná odpověď zaznívala při dotazu: Barvily jste si vlasy? Děvčata chodila namalovaná zpravidla až na střední škole, když šla na zábavu nebo na rande. Ovšem stále bylo lepší vyhnout se střetnutí s učitelem, abyste nedostali nějaké napomenutí, učitel dříve fungoval i jako mravokárce.

Oblečení

Do námi sledovaných škol se žádná uniforma nosit nemusela. Žáci nosili do školy povětšinou tepláky a tričko, děvčata i sukně, chlapci kalhoty nebo trenýrky. Nosili i zašivané oblečení, dříve nebylo tolik peněz na kupování stále nových věcí.

Učitelé nosili jak formální oblečení, tak neformální, podobně jako v dnešní době. Jako formální oblečení nosili sako, bundu, kalhoty, někdy i oblek s kravatou. Jako neformální nosili svetr, košili, kalhoty nebo tričko. Učitelky na většině škol nosily přednostně sukně a šaty, na některých chodily i v kalhotách.

Tělocvik

V 50. a 60. letech se při hraní venku nosily tepláky. Bylo to stejné jako před druhou světovou válkou, kdy nosili všichni většinou tepláky a tričko, protože jiné oblečení si rodiče nemohli dovolit. Dbalo se ovšem na to, aby měly děti dvoje tepláky, jedny na ven a druhé do tělocvičny. Případně cvičili v punčocháčích. Za komunistického režimu v 70. letech pak musely holky nosit modré trenýrky, kluci červené a k tomu bílé tričko nebo tílko, jako obuv měli cvičky nazývané „jarmilky“. V některých školách se velmi dbalo na to, aby měl sportovní oblečení i učitel a to z toho důvodu, aby neměl oproti žákům výhody.

Pionýr

Junák a další organizace pro mládež se zrušily v roce 1949, místo nich se zavedla pionýrská organizace. V pionýru měl být každý. Nebylo to tak přesně řečeno, i v pionýrských kronikách se dočítáme, že některé děti chyběly. Ale když jste tam nebyli, tak jste měli jisté nevýhody, například jste nemohli se svými vrstevníky prožívat, co se

v pionýru dělo. Vedoucí byli většinou mladí lidé, mezi nimi i učitelé. Jeden náš pamětník z Rudolce Vladimír Semotán se zmínil o tom, že jako učitel dostal stranický úkol a to byla právě funkce vedoucí pionýra. Byl to mladý muž a ještě ke všemu tělocvikář, takže se na vedoucího hodil. Většina pionýrů po revoluci přešla do Junáka. Pan Semotán po dohodě s ostatními v oddíle ponechal název pionýr a dodnes jsou aktivní, například pokračují v tradici pionýrských letních táborů. Řekl nám: „*Není přece důležité, jak se jmenujeme, ale co s děckama děláme.*“

V pionýru s dětmi jejich vedoucí dělali různé soutěže (partyzánský samopal, stopování narušitelů, atd.), slavili se slavnosti (karneval, vánoční besídky, Leninovy narozeniny, první máj atd.), vyvěšovaly se vlaky a dělaly nástěnky, které opěvovaly tehdejší režim.

Johanka Simonová, 17 let

Cigarety, alkohol, drogy a školní lásky

Byli v té době cigarety nebo drogy? V jak velkém množství se pil alkohol a bylo tabu s někým chodit?

Cigarety

Cigarety určitě byly nejčastěji na vojně nebo na střední škole. Objevovaly se však také na základních školách a někdy se dostaly do rukou i dětem na vesnicích, protože dříve kouřilo hodně dospělých. Aby si připadaly starší, zkoušely někdy děti kouřit třeba i bramborové natě.

Někteří vyprávěli, jak se tajně shlukovali a chodili jako malí zkoušet kouřit, ale před učiteli nebo ve škole si to nedovolili. Kdo to porušil a zapálil si poblíž školy, hrozilo mu „pár facek“.

„*To by si radši cigaretou propálili kalhoty, než aby je s ní učitel viděl,*“ odpověděla naše pamětnice paní Běhouňková.

Pan Vladimír Semotán k tomu dodal: „*Samozřejmě, že děcka kouřily. Tenkrát děcka, když kouřily, tak se někde schovávaly za keřem, aby je nebylo vidět. Dnes jde dítě s cigaretou až ke školním dveřím a típne to o poslední koš. Děcka kouří veřejně.*“

Alkohol

Nevíme přesně, jak moc často pily děti na základce alkohol, málo pamětníků se k tomu vyjádřilo. Opíjení nebylo denní rutinou základoškoláka a neslyšeli jsme případ, že by se žáci opili třeba na školním výletě. Častější to bylo později, kluci pili až na střední škole. Jak se zmínilo více pamětníků, kromě chození do hospody se tenkrát pil „čučojabčák“ – něco jako je dnes krabicové víno. Nevíme přesně, jak moc učitelé alkohol tolerovali. Každopádně alkohol byl k dodání a dospělí ho pili po práci v hospodě.

Drogy

Drogy v té době nebyly vůbec. Lidé to neznali, ani nevěděli, co to je. Jen jedna pamětnice se vyjádřila, že poprvé po listopadové revoluci slyšela, že se někdo na autobusové zastávce „zhulil“, ale nevěděla, co tím moc myslí.

Školní lásky

Chození holky s klukem bylo už na základní škole, ale samozřejmě na střední to bylo častější. Ve škole se o tom nemluvalo, ale byly určité normy, které se nesměly porušovat - držet se za ruce nebo se objímat ve škole. Na veřejnosti s tím nebyl takový problém. Ale dozvěděli jsme se, že byli učitelé, kteří když viděli ve vesnici nebo ve škole pár, tak je další den vyvolali k tabuli s komentářem „*kdyby ses místo toho randění raději učila.*“

Velmi obtížně můžeme dělat závěry na toto téma. Ale můžeme říci, že před rokem 1989 nebylo časté, že by někdo kouřil na základní škole. Oproti dnešní době. Žádného studenta by ani v dnešní době učitel nemohl a nedovolil by si praštit za to, že ho viděl na ulici kouřit. Tenkrát se řešilo mnohem více, co dítě/student/žák dělá mimo školu a podle toho byl i ve škole hodnocen z chování. Drogy ale například před rokem 1989 nebyly. Nebo se s nimi pamětníci aspoň nesetkali, a v dnešní době je slovo droga časté a poměrně velká část studentů se s ní setkala. A co se týče vztahů mezi holkou nebo klukem na školách, je to v dnešní době zcela normální a nikdo to na rozdíl od dřívější doby neřeší, a na veřejnosti s tím nikdo nemá problém.

Ema Dvořáková, 16 let

Přestávky, sešity, šikana

Jak vypadala běžná přestávka v 70. letech, když chodili moji rodiče do školy? Museli o přestávce chodit například do kola na chodbě, aby nezlobili. Nejprve jsem si říkal, že je to úplně nesmyslné, ale jak jsem slýchal v rozhovorech, museli chodit po chodbách nebo na dvůr. Docela jsem byl překvapený, protože jsem o tom ani z vyprávění rodičů ani babičky neslyšel a přišlo mi to zajímavé, protože jsem zvyklý na dnešní přestávky a vůbec by mě nenapadlo, že se tohle někde praktikovalo.

Bylo mi líto, že žádný pamětník neměl schovaný ani jeden sešit ze školních let, třeba já si je schovávám.

Hodně mě překvapilo, že si pamětníci vůbec nepamatují nebo se nesetkali se šikanou, protože dnes je to docela běžná věc, která se podle mě dotkla bezpochyby skoro každého.

Zpracování tohoto podtématu mě moc bavilo, protože jsem do teď nevěděl, jak tenkrát přestávky vypadaly a docela jsem byl překvapený, jak měli učitelé tak velkou kontrolu nad přestávkou žáka.

Ota Svátek, 12 let

Projekty a školní projekty mimo školu

Slavonice

Ve Slavonicích byla velká škola a tak v ní děti měly velké možnosti. Třeba odkrývali Pfaffenschlag – zaniklou slovanskou vesnici, kterou zničili Švédové. Vesnice byla zruinovaná a zapadlá pod zemí. Děti ve Slavonicích také v září místo školy chodily na „bramborové brigády“. To spočívalo v tom, že celá škola šla na pole a děti z něj sesbíraly všechny brambory. Děti na brambory chodily rády, poněvadž to bylo místo vyučování. Další brigáda byla, že děti šly na pole sbírat larvy a brouky mandelinky bramborové, aby neničily úrodu. V rámci pracovního vyučování obdělávaly děti školní zahradu. V rámci chemie dělaly pokusy a slavonická škola se účastnila různých olympiád. Učitelé chodili přes vánoční prázdniny na branné kurzy, které měli i ve školním roce děti. Na konci školního roku jely děti do okolních měst (Telč, Jindřichův Hradec) podívat se na památky.

Cizkrajov

Škola v Cizkrajově byla mnohem menší než ta ve Slavonicích, takže v ní byly menší možnosti. Děti tam nejdříve nechodily na brigády, na ty chodily až v 60. letech. Protože nebyly peníze, tak děti jely na výlet jen jednou ročně za památkami nebo do divadla.

Český Rudolec

V Českém Rudolci byla také větší škola, a tak tam děti jezdily na výlety po celé České republice. Výlety ale byly většinou krátké, jednodenní. O prázdninách ale mohly jet na dobrovolný pionýrský tábor. V rámci vyučování měly branné cvičení v terénu, kde plnili úkoly, třeba střílení ze vzduchovky, stopování, práce s mapou atd. a učili se věci, které by se jim mohly hodit při obraně Československa. V rámci pionýra měly děti dobrovolné branné cvičení, které se jmenovalo: Partyzánský samopal. V rámci výuky měli žáci také poznávačky rostlin, hornin nebo minerálů a výtvarnou výchovu se učily venku.

Malotřídky

Děti v malotřídkách téměř nikam nejezdily. Občas chodily na bramborové brigády. Děti se také staraly o školní zahradu, na které obdělávaly záhonky. Ve Stálkově a ve Vlastkovci každý rok měly sbírky starého papíru, kostí a textilu. Během vyučování ale děti chodily na procházky do okolí. Děti často chodily do pionýra a do Mladých strážců hranic za vojáky.

Výlety

Děti jezdily na výlety jen výjimečně a na konci školního roku. Ve Slavonicích jezdily hlavně za památkami do okolních měst. V Rudolci měly děti výletů více. Jezdily po celé České republice a i na lyžáky na hory. Na malotřídkách jezdily děti jenom výjimečně. Spíše chodily na procházky po okolí.

Brigády. Nejčastější brigády byly tzv. bramborové brigády. Bramborová brigáda spočívala v tom, že všichni žáci naběhli na pole a sbírali brambory. Brigády probíhaly v září a děti na ně chodily rády, protože byly místo vyučování. Škola po brigádě dostala

finanční odměnu. Ve Slavonicích také děti chodily na pole sbírat mandelinky bramborové, které vyžírají brambory. Děti sesbíraly jejich larvy a sem tam i nějakého brouka, které následně zlikvidovaly.

Branná cvičení

V každé škole měly děti povinnou brannou výchovu. Děti občas jely do terénu, kde plnily úkoly, třeba střílení ze vzduchovky, stopování, práce s mapou atd. a učili se věci, které by se jim mohly hodit při obraně Československa. V rámci pionýra měly děti dobrovolné branné cvičení, které se jmenovalo Partyzánský samopal.

Jakub Koutník, 15 let

Volný čas

Měli jste hodně domácích úkolů?

Většina pamětníků se shodla na tom, že měli více domácích úkolů než děti teď, ale paní Jitka Danyiová říká, že úkolů měli o dost méně než my. O tom, že měli málo domácích úkolů, mluvily i paní Ludmila Bártů, a spolužačky Radka Hronová a Marie Horká.

Museli vám domácí úkoly podepisovat rodiče/ chtěli jste to po svých studentech?

Hodně pamětníků říkalo, že záleželo na učiteli, na předmětu, a také na žákovi. Také na tom, co si určitý učitel o žákovi myslel a zda mu důvěřoval, že úkoly píše doma. U starších pamětníků jsme se s nutností podepisovat úkoly nesetkali, s výjimkou jedné čítanky, kde rodiče podpisem potvrdili, že si děti daný text přečetly. Dnes se, alespoň na nižším stupni, podepisují dětem úkoly úplně vždycky.

Měli jste hodně kroužků? Jestli ano, které?

Kroužky měli hlavně ve větších obcích nebo v městečkách. Kroužek, který měli všude, byl Pionýr, byla to masová organizace. Z Pionýrské encyklopedie, kterou jsme měli v rukou, jsme zjistili, že pionýr byl hodně ovlivněný tehdejší dobou. Zároveň jsme zjistili, že pionýrské oddíly fungovaly také jako obyčejný kroužek. Stopovalo se, střílelo z luku, hrály různé hry a soutěže. Další kroužky byly např. vaření, sokol, vyšívání a různé sportovní hry, hudební kroužky, divadlo, taneční, myslivecký, pěvecký, fotbal, rytmika. S Junákem - skautem měla zkušenost jedna pamětnice z Vlastkovce, kdy se jejich pionýr na několik měsíců v roce 1968 proměnil v junáka. Dnes je více možností chodit na kroužky, než měly děti na malých vesnických školách.

Mohli jste chodit na náboženství?

Záleželo na době, a jestli věřili jejich rodiče. Za komunismu to byl problém, ale když věřili jejich rodiče, tak děti zpravidla k chození do kostela vedli také. Ale pak se těmto dětem stávalo, že se jim posmívali nejen učitelé, ale jejich spolužáci. Jedna paní učitelka, která na malotřídní škole učila v 60. a 70. letech, nám k tomu pověděla: *“Postupně byl tlak, aby těch dětí v náboženství bylo co nejméně. Tu povinnost jsme měli, s každým rodičem pohovořit, že to náboženství tedy ne.”* Pan Gajdůšek a pan Semotán nám potvrdili

z vlastní zkušenosti, že chodit na náboženství způsobovalo problémy, třeba když chtěl člověk studovat na střední škole a psal se jeho studijní posudek.

Před komunismem to byl povinný předmět, ale nezapisoval se na vysvědčení. Dnes náboženství nepatří k nejnavštěvovanějším kroužkům, ale pár lidí na něj chodí. Není povinné ani zakázané.

Veronika Žemličková, 12 let

Vztahy žáků a učitelů

Byla ve školách tehdy nějaká zvláštní kázeňská pravidla?

Pravidla na malotřídních školách byla srovnatelná s dnešní dobou, nesmělo se vyrušovat, ale jinak nic navíc extra nebylo, protože se to v hodinách nestíhalo, stále se nějakým způsobem pracovalo. Ve velké obecné škole s ročníky 1.-9. byla většinou pravidla následující: jen nevyrušovat a pracovat, ale např. ve škole v Českém Rudolci se u starších učitelů stávalo, že museli žáci sedět s rukama za zády.

Jaký byl přístup žáka k učiteli?

Většina pamětníků se shodla na tom, že úcta k autoritě učitele byla tehdy mnohem vyšší. Učitelé byli mnohem více vážení. Samozřejmě si děti občas povídaly a rušily při hodinách, ale nedovolily si být drzí nebo odmítovat. Názor paní Hedviky Kněžíčkové je ten, že každý učitel nemá přirozenou autoritu a tak to potom podle toho také v jeho třídě vypadá. Myslím si, že je to přirozené a děje se to i v dnešní době.

Jaké byly tresty?

Byly fyzické tresty. Např. jeden učitel děti tahal za uši či za „netyje“ (vlasy u uší) a bylo vyřešeno. Pamětníci často říkali: *„Když rušili, tak jim jedna hnedka přilítla.“* V Českém Rudolci pan ředitel vyzýval ostatní učitele, aby se vyhýbali fyzickým trestům. Ty už jsou dnes zakázané. Většina pamětníků si však myslí, že důvod je ten, že dnes rodiče bojují za děti proti učiteli, ale dříve děti vychovávaly rodiče s učiteli a rodiče zastávali názor, že se vše má vyřešit na místě. Dále byly tresty mírnější, tresty písemné a občas si museli žáci stoupnout do rohu třídy a za trest tam nějakou dobu stát.

Karolína Večerková, 12 let

Neúspěšní žáci: vyloučení a propadávání dětí ve škole

Další téma, kterému jsme se věnovali, bylo zaměřené na vyloučení a propadávání dětí ve školách. Zeptali jsme se každého pamětníka. Odpovědí se nám ale nedostalo v moc hojném počtu. Občas se také přihodilo, že pamětník řekl, že se nepamatuje, že by někoho vyhodili, nebo že by propadl. To vypovídá možná o tom, že pamětník neměl s propadlým příliš silné kamarádké vztahy a tudíž to nepovažoval za pamatování hodné, ale když se rozpovídal, dozvěděli jsme se, že jich například propadlo ve třídě několik. Nicméně nejčastější odpověď, které se nám dostalo na otázku, jestli byl někdy někdo vyloučen, tak bylo ne...

Skoro každý pamětník nám pověděl, že někdo propadl a občas to bylo tak hrozné, že 9. třídu ve Starém městě pod Landštejnem dokončilo pouze 11 dětí z 28. Domníváme se asi, že tedy pár dětí propadlo a část se odstěhovala jinam, či přestoupila na jiné školy, protože tato čísla jsou opravdu velká.

Moc se nám ale pro příklad líbil přístup bývalého pana ředitele k propadávání žáku. Když už byl ředitelem školy v Českém Rudolci, tak prohlašoval: „*Učitelé by měli udělat vše proto, aby děti nepropadly*“. Tímto nabádal tedy učitele, aby dětem co nejvíce pomohli a nenechali je jen tak propadnout a snažili se jim pomoci. Mimo jiné pořádal výjezdy učitelů na schůzky s rodiči dětí v okolních obcích a řešil s nimi další školní rok a úspěchy a neúspěchy dětí a dbal na to, aby škola byla místem, kam děti budou chodit rády.

Sophie Skýpalová, 16 let

Vzdělávání a ideologie

Dana Moore ve své knize píše, že hlavním cílem vzdělávání před rokem 1989 bylo vychovat socialistického občana. Obsah učiva byl kontrolován, kontrola čekala i učitele. Spoléhalo se na jejich loajalitu státu. Politická aktivita učitelů, kteří se občas museli stát komunistickými funkcionáři, je mohla stavět do nepříjemných morálních dilemat. Třeba, když psali posudky na své žáky, nebo když v předmětech probírali zkreslené učivo.

K omezení učiva se pamětníci snažili nevyjadřovat nebo říkali, že obsah se moc nezměnil. Moc se jim nechtělo mluvit ani o změně situace po roce 1989, kdy se měnilo učivo a kdy se ze soudruhů učitelů stali pouze učitelé. Nejčastěji se tedy vyhýbali přímé odpovědi na otázky po manipulaci žáků v hodinách českého jazyka nebo dějepisu a občanské výchovy.

Naším hlavním dojmem z těchto rozhovorů je zjištění, že pro učitele jsou otázky po vlastní roli v socialistickém školství nepříjemné.

Výjimkou byli dva pamětníci, jejich rozhovory najdete v příloze. Jan Gajdůšek se zmiňoval o tom, co to byly posudky a jak se psaly: „*No a tenkrát byl předseda docela velký komunista a ten jedné dívce, která chtěla jít na pedagogiku, napsal samé klady a to, že je vyrovnaná se světovým názorem. – což znamenalo, že nevěří v boha a uznává marxismus-Leninismus. Načež se zvedla předsedkyně z obce, kde bydlela ta dívka a řekla, že sice nechodí do kostela, ale nejvíc na ní má vliv její strýc, který do kostela chodí. A já nesouhlasím s tímto posudkem. Ředitel tedy změnil posudek, ale to znamenalo, že na školu nemohla.*“ Dále vyprávěl o svých problémech se Státní bezpečností, kdy byl nucen ke spolupráci a donášení na své kolegy v práci.

Vladimír Semotán byl také otevřený, popisoval, co všechno se od učitelů očekávalo za politickou aktivitu. Na náš dotaz, proč se učitelům o době mluví obtížně, odpověděl, že se možná stydí.

Zajímavé také bylo ptát se na železnou oponu. Pamětníci opravdu věřili, že je opona chrání. Malé děti chodily do oddílů Mladí strážci hranic a pohraničníci jim připravovali programy.

„Až po té revoluci jsem se dozvěděla, že ty dráty jsou tady proto, abychom nemohli utéct,“ pověděla nám paní Hedvika ze Stálkova, která byla v té době školačkou.

Shrnutí dalších výstupů

Naším hlavním odborným výstupem je tato závěrečná zpráva. Povíдали jsme si celkem s dvaceti pamětníky. Z jejich vzpomínek a dalších zdrojů jsme zpracovali jednotlivá podtémata. Na základě zjištěných informací jsme také doplnili nebo vytvořili články škol na wikipedii.

Další zajímavé výstupy jsme dohodnuli až v terénu. Naše závěrečná zpráva a prezentace projektu budou sloužit jako podklad pro dvě vzdělávací akce v nadcházejících měsících roku 2015. První z nich je Letní škola pro učitele Ústavu pro studium totalitních režimů s názvem Dějiny ve škole, která se koná 28. a 29. srpna. Našemu projektu bude věnován jeden blok pro projektovou výuku dějepisu. Podělíme se o naše zkušenosti s učiteli, kteří by něco podobného chtěli také dělat.

Podle předběžné domluvy s vedením Základní školy v Českém Rudolci se také zapojíme do oslav 90 let od otevření budovy školy. Na naši práci chtějí navázat zdejší žáci vlastním projektem, jehož výstupem by měla být výstava k historii školy.

ZÁVĚR

Na závěr bychom rádi ohodnotili, jak se nám povedlo naplnit cíle. Povedlo se nám shrnout historii zrušených škol v obcích Stálkov, Cizkrajov, Vlastkovec, Stojecín, Matějovec, Dolní Radíkov a fungujících škol ve městech Český Rudolec a Slavonice. Udělali jsme rozhovory se zdejšími pamětníky a získali tím další informace ke zpracování. Dále jsme každý odpověděl na otázky formulované na začátku práce (např. Jaký byl vztah učitele s žákem). V Praze jsme přepsali nejzajímavější rozhovory pamětníků.

Doufáme, že vedení škol v Českém Rudolci tuto práci využije jako podklad pro zdejší žáky ZŠ, kteří chtějí v našem projektu pokračovat.

Myslíme, že tato práce nám dala spoustu otázek a odpovědí na nelehké téma týkající se škol v dobách, kdy se přepisovali učebnice, bylo tabu ve škole mluvit o křesťanství nebo se jen vzepřít učitelským příkazům. Také nám to otevřelo obzory k místům, kde se nacházela železná opona. A v neposlední řadě jsme si uvědomili, že nejdůležitější je se dokázat domluvit, spolupracovat ve skupině a že můžeme být rádi, v jaké době chodíme do školy, jaké máme vztahy k učitelům a oni k nám.

ZDROJE

Český statistický úřad, údaje o počtu obyvatel obcí: <https://www.czso.cz/>

HAVLŮJOVÁ, Hana; NAJBERT, Jaroslav. *Paměť a projektové vyučování v dějepise*. Praha 2014.

MOREE, Dana. *Učitelé na vlnách transformace. Kultura školy před rokem 1989 a po něm*. Praha 2013

SVATOŠ, Zdeněk a kol. *Pionýrská encyklopedie*. Praha 1978.

Obecní kroniky - Cizkrajov, Český Rudolec, Vlastkovec, Slavonice, Stálkov, dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=0&doctree=1kgo>

Školní kroniky - Cizkrajov, Český Rudolec, Vlastkovec, Slavonice, Stálkov, dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=0&doctree=1kgs>

ZŠ Slavonice: <http://www.zsslavonice.cz/>

ZŠ Český Rudolec: <http://www.zsceskyrudolec.cz/>

PŘÍLOHY

Příloha 1: Vybrané přepsané rozhovory

Jan Gajdušek 13. 6. 2015 (63 let)

Před rokem 1989 pracoval jako zaměstnanec státních lesů v Českém Rudolci, jeho děti zde chodily do školy. Měl propustku do hraničního pásma. Měl problémy se Státní bezpečností.

Chcete závidět nebo být rádi, že jste teďka tady?

Po škole jsme dostali umístěnku- jasně pracovní místo a bydliště (klad doby)

Měli jsme vše, co jsme potřebovali jako mladá rodina i když mzda byla mála.

Existovali jsme bez jakýchkoli starostí

Když jste, ale chtěli mít dobré pracovní místo, museli jste, jak se říká: šlapat brázdu. Tzn. - držet se té strany.

Pohraničí práce měla tu výhodu, že když byl někdo ve straně, tak to měl dobrý. Práce to byla tvrdá, takže to nechtěl nikdo moc dělat.

Ve své podstatě sem lidi chodili za prací, ale stranická příslušnost byla menší výhodou. Takže jste mohli dostat práci na vesnici bez toho, abyste byli v komunistické straně.

V pohraničí to bylo civilizačně horší, nebylo tu žádné kulturní vyžití, jedna mizerná hospoda, prostě jste šli jako by někam kde jste měli práci a nic. Takže jste museli vyjet někam do města.

Na druhou stranu jste měli hrozně moc možnosti kam jet.

Třeba já jsem začínal jako lesník a spravoval jsem lesní cesty.

Výhodou bylo, že jsem mohl určit, kudy lesní cesta povede, všechny pozemky byli státní. (to nechápali lidi ze západu)

Třeba tam kde chyběla cesta tak jsem tu cestu vyměřil a nechal ji udělat. Protože neexistovali žádné majetkové hranice. Dneska jsou všude majetkové hranice. Když jedete přes soukromou parcelu už je to problém a musíte získat povolení od majitele. Ve své podstatě měl člověk velikou možnost se projevit, jelikož byl kraj chudý.

Mezi hranici byly jen lesy, takže jsme měli velké možnosti

Třeba já když jsem začínal v Českém Rudolci tak jsem postupem času vyměřil 110 cest.

z kterých jsou dneska silnice a přístupné cesty. Řekněte mi, kdo je v této době schopný tohoto dosáhnout.

když jste šli za prací a za povoláním tak jste měli velké možnosti před sebou, ale když jste šli za kariérou tak jste no.

Špatné bylo, že tu byla hranice a bylo to tu prošpikováno STB- státní bezpečnosti

1/3 území patřila závodu českých lesů.

5 km před státní hranici byla před signální stěnou, pak byl naoraný pas země, signální stěna, naoraný pas země. Takže to celé bylo velice složité zařízení.

No a mělo i nějaký muchy. Víte co byly supí?

SUP- samostatné útočící pes

Čili za tou signální stěnou byly boudy, a když někdo, narušitel- člověk, který chce překročit železnou oponu bez povolení, občan České Republiky.

Nejdřív narušitel překročil nebo jinak narušil signální stěnu, signál otevřel boudy a pes, který na člověka zaútočil, měl za úkol ho zadržet.

Semotán: Roztrhat

Nee, zadržet

Semotán: No spíš roztrhat

Já jsem se třeba ptal pohraniční strážce tenkrát soudruha majora kapitána kováře jak je to se zvěří a on mi odpověděl, že psí zvěří nic neudělaj ale, že jsou cvičení na lidi. Tak taková to byla doba.

1985-6 tu byli supí, neměli totiž dlouhého trvání. Protože když v Rakousku háraly feny, supí utíkali a někoho tam porvali.

Takže jste měl volnou ruku jako zaměstnanec?

Existoval systém, že jste měli propustku, tzn. že jste mohli teoreticky chodit přes hranice. (já ji měl, protože jsem spravoval lesy).

Když jste chtěli mít samostatný vstup tak jste museli být prověřeni a v určitý čas se dopředu nahlásit zá kterou bránu kterou a kdy, a v kolik půjdete. I když jste tohle všechno splnil, nebylo jasné, že tohle všechno vyjde, protože mohli mít pásáci akci uzavřeli drátěný zátaras, to bylo z pravidla tehdy, když si vyměňovali rezidenty. Výhodou uzavření hranic pro lesníka bylo hodně borůvek, hub a zvěře. Koupání v rybníku a nikdo vás nechytal.

Zajímá mě jedna věc, vy jste přeci studoval VŠ v Brně, tak jak to, že tady děláte lesníka?

Lesníka myslím tím, že jsem působil v lesním hospodářství. Jeden můj kamarád vystudoval školu v Praze, a protože nesouhlasil s tím co má někomu tlouci do hlavy, tak šel dělat dřevorubce, dělal ho 10 let, no a nakonec se vypracoval na jednoho z nejlepších dřevorubců...

Jaké jste měl s STB zkušenosti? Někaké příhody?

Byli veselé i smutné. Nějací občané založili sdružení, které se jmenovalo příslušníci pohraniční strážce, kteří měli za úkol hlídat po vsi jestli se tu nepohybují cizí lidé. Auto s cizí poznávací značkou se muselo hned hlásit.

Jednou jsme svázeli s kolegou dřevo a byli tam malý děcka, tak jsem říkal, hele pojd', něco zkusíme, zavolal jsem na ně a říkal jsem: hele děcka kde se tady nejbliž dostanu k státní hranici? No a během 10 min. už tam pro nás byli PSaci Čili malý děti už byli vycvičený k tomu, aby nahlásily, že chce někdo překročit státní hranici. Nic se nám nestalo, protože jsme propustku měli. Míň veselá příhoda byla, když jsem byl členem pohraniční stráže (to musel být každý kdo měl propustku) a měřili jsme svážky u Bystřice a když jsme to dodělali sbírali jsme borůvky a přišla tam na nás pohraniční stráž, chytla nás při práci bylo z toho velké rajt... no a já jsem na základě toho řekl že s nimi končím zá to co jste udělali vrátil jsem jim svoji průkazku a přestal jsem chodit na schůzky, oni se na nic nezmohli no a 2 roky po revoluci jsem se dozvěděl, že mě nikdy z té skupiny nevyškrtli protože neměli odvahu nahlásit že někdo vystoupil z rychle skupiny.

Řeknu vám ještě jednu smutnou věc, když jsme tam dělali melioraci, spravovali jsme hraniční vodoteč no a byla tam paní, která to měla na starosti. Jenže ji onemocněla dcera a tak jsem jel místo ní já. No a bagrista to neodhadl a bagroval i v Rakousku. Tam však přišel rakouský občan, kterému to tam patřilo, a říkal, že se nic nestalo, že to je mezinárodní a přinesl cigarety a pití. No a my tam byli čtyři, ale dva se báli a utekli a já jsem tam ještě s kolegou zůstal. No a po chvíli nám řekl, ať přijdeme ve středu (byl pátek). Že společně pokecáme. Mně to ale přišlo divný a tak jsem se přihlásil za dráty v úterý a koupil jsem dárkové balení regenta a poslal jsem to na místo srazu. Ve středu jsem tam radši nedorazil. A udělal jsem dobře, protože jak jsem později zjistil, že ten Rakušan byl spolupracovník STB, který vše nahlásil a tehdy na mě čekalo pár STB, ale já jsem tam nepřišel a oni tehdy věděli, že jsem tam byl já, a že jsem nepřišel a oni se mi snažili dokázat, že jsem tam byl já, a tak se mě snažili dostat práce jako spolupracovníka.

No a tak jsem si užil asi rok a pul, začali na mě tlačit. A já jsem měl tenkrát ještě docela v hlavě a říkal jsem si, do prkýnka to není normální, tak jsem vždycky informoval jednoho kolegu o tom co se děje, byl to defacto můj nadřízený. No nic, přešla revoluce, všechno skončilo a oni mě ještě nakonec pozvali na nějakou schůzku a dávali mi peníze a já jsem jim říkal: copak jste se zbláznili?! Chtěli po mě nějaký podpis, ale já jim jen řekl, že mi stačí jen to, abych je už nikdy neviděl. No a tím jsem si myslel, že vše skončilo. Jenže pak nějak přišel můj kolega z práce a přinesl mi Cibulkovi seznamy. Byl jsem tam napsaný jako spolupracovník STB. Tenkrát to totiž šlo do také míry, že jsem šel za svým nadřízeným a řekl, že nafinguju rozvod. Jakmile jste byli v rozvodu tak vám sebrali propustku. A on mi říkal:“ podepsal jsi něco? Jestli ne, tak se na to vykašli“. To bylo někdy v září 1989. No a pak přišla revoluce. Já jsem si psal všechny jména, kontakty lidí, který jsem poznal.

No a po revoluci jsem jel do Pardubic a nechal jsem si vyvolat svůj spis. Samozřejmě jsem si nechal udělat lustrace. Dvakrát po sobě byla negativní lustrace- že jsem nikdy nic nepodepsal, ale můžu vám říct, že když jsem četl, co tam psali a jak to celé probíhalo. Soudy a kauzy jsou do teď, kdo spolupracoval atd. Ty spisy jsou vlastně fakta a to se všechno dokládá k soudu. Když jsem to tak pročítal, zjistil jsem, jaký to je svinstvo. Jak STB tlačilo na lidi, aby spolupracovali, různýma tlakama a přesvědčováním. Na mě taky

tlačili a já má teďka dceru, která dělala přijímačky. A tyhle lidi donutili, aby podepsali spolupráci. Tihle lidi to všichni odnesli. A všechny ty který byli placený (nutili lidi podepisovat spolupráce) jsem si psal. Jejich jméno atd. Ani jednoho jsem v těch seznamech neviděl. A kolik obyčejných lidí to odneslo za to, že byli napsaní v seznamech. Byly to v podstatě objeti. No to je asi všechno.

A vaše děti chodily do Rudolce do školy?

Ano, v roce 1975. Děcka byly ve škole velice spokojení. Neměli sebemenší problémy. Jen někdy zlobili. No a já jsem byl tehdy předseda SRPŠ- sdružení rodičů a přátel školy. Samozřejmě to bylo sdružení napůl politické. A to se tenkrát stala taková zajímavá věc. Vlastně děti když vycházeli školu tak dostali hodnocení. Toho se účastnili kantoři, předseda národního výboru a předseda nebo zástupce SRPŠ. No a tenkrát byl předseda docela velký komunista a ten jedné dívce, která chtěla jít na pedagogiku, napsal samé klady a to, že je vyrovnaná se světovým názorem. – což znamenalo, že nevěří v boha a uznává marxismus- Leninismus. Načež se zvedla předsedkyně z obce, kde bydlela ta dívka a řekla, že sice nechodí do kostela, ale nejvíc na ní má vliv její strýc, který do kostela chodí. A já nesouhlasím s tímto posudkem. Ředitel tedy změnil posudek, ale to znamenalo, že na školu nemohla.

A bývalého pana ředitele znáte?

No jo, na něj si jako na ředitele nemůžu stěžovat. Když jsme si v něčem nesedli, tak jsme si to vyříkali a bylo. Dneska se všechno táhne. Ale posudek moje děti už neměly. Ale pamatuju se, že když šla moje dcera na zdravotní sestru do Brna, tak si mě pozvali STB a řekli mi, že by potřebovali napsat seznam lidí, co chodí přes železnou oponu. Tak jsem si řekl, nu co a sepsal jsem jim všechny lidi od nás z firmy, kteří měli propustku. Zase se mě snažili vtáhnout do spolupráce.

A nemohli už tohle brát jako spolupráci?

No spolupráci... to bylo jediný, co jsem udělal, ale podle těch spisů, měli naplánovanou nějakou akci, která měla zjistit činnost Rakouských státních orgánů při vyhlášení mobilizace na státní hranici. No a mě chtěli dát práci takovou- jelikož jsem tam dobře znal místa. A já měl sledovat, co se tam bude dít a hlásit to. Ale nedošlo k tomu.

Ta doba byla hodně jiná než dnes. Dříve všichni museli pracovat. A když někdo nepracoval, tak šel do kriminálu. Můj švagr tenkrát nesehnal práci a tak šel dělat do věznic. No a pak byl bachař a měl pod sebou Dienstbiera a Havla. Každá doba má něco do sebe, ale vrátit se nechtěl.

A mohli bychom se podívat na ten Váš spis?

Ano, mám ho okopírovaný doma, a jsou tam opravdu hrozný věci. Třeba to, že jsem byl kandidát na spolupracovníka STB a dělali semnou rozhovor v Dačicích, kde mi dali občerstvení. Víte, jaká byla skutečnost? Odvezli mě k lesu k Dačicím a jeden do mě hustil, abych to podepsal a ten druhý říkal, že to muže proběhnout v klidu a, že se přece domluvíme. Já samozřejmě nic nepodepsal. Byl tam i dokument. Jen podpis můj chyběl. A

to odůvodnili, takže jsem se obával, že se to dozví moje rodina a tak to je jako takhle nahraný.

Proč se udál hon na ty lidi v seznamech, který jsou nevinní?

A proč se nikdo nezajímal o to, kdo ty materiály dělá?

To byl jeden nadporučík Bílek, kterej za mnou přišel s penězi, že se jako vyrovnáme. Tak sem jim řekl, že se asi pomátli.

No a pak sem se tak díval, kde ten pan Bílek jako působí. Působil v právní kanceláři v Českých Budějovicích. No byl to STBák a teď má svojí právní kancelář. Jak je, ale možný, že tyhle lidi nejsou nikde napsaný? Na nějakém seznamu?

Už je nikdy nechci vidět. Taky mi dělali zlo. Byli schopni přijet až do práce a vyzvednout mě. No a přišli tam a říkali: „My hledáme pana Gajduška“ No a zrovna jsem tam nějak nebyl a tak jen řekl, že mají vzkázat, že ho hledal strejda. A pak jsem se vrátil a kolegové na mě: „No tak tu byli dva nějaký chlapi v kožených kabátech a tvrdili, že jsou tvůj strejda. Ale byli to STBáci.

Ale nemá cenu se pitvat v seznamech, ti lidi nic nevymysleli, ale kdo vymyslel SUPI? Kdo všechno vymyslel? Nevíme...

Každopádně může být antikomunista hajzl a může být komunista slušný člověk.

A co vy a pražské jaro?

No byli jsme tam. Dělali jsme šílenosti. Třeba když se Rusům rozbil gazík a zespuhu ho opravovali, tak jsme si vlezli do lesíka a odpálili jsme petardy. A hned vylítli a začali střílet samopalama. No jo bylo nám 18. Jojo, to bylo hodně příběhů z dětství. Ale byla to doba rozporuplná.

Vladimír Semotán 11. 6. 2015

Učitel v 80. letech na ZŠ v Českém Rudolci, dnes zástupce ředitele na ZŠ Telč. Po svém nástupu na školu (až dodnes) vede pionýrskou skupinu.

„Tenkrát, když někdo dostal špatnou známku, tak si ji snažil opravit. Dnes je to děckám jedno, když dostanou pětku, mají možnost si to další hodinu opravit a nakonec si to neopraví.“

„Samozřejmě, že děcka kouřily. Tenkrát děcka, když kouřily, tak se někde schovávaly za keřem, aby je nebylo vidět. Dnes jde dítě s cigaretou až ke školním dveřím a típne to o poslední koš. Děcka kouří veřejně.“

„Na dlouhé vlasy je učitelé upozornili, ale nechali to být.“

„Většinou se to dělalo formou předepsaných cvičení nebo DZBZ (Dukelský závod branné zdatnosti), Partyzánský samopal

„Byl to problém, já na náboženství chodil a málem se nedostal na školu.“

„Aby všechny děti byly na stejný úrovni, aby si nezáviděli. Řeklo se, budete mít takový úbor a všichni to měli.“

„Každý kantor dostal stranický úkol. Když jsem byl ještě na Vysoké škole, tak mě nutili vstoupit do strany, nevstoupil jsem. Kantor musel odebírat stranický tisk - Rudé právo. Já jsem to ukecal na Mladou frontu. Také se musely dělat politické nástěnky, které mě nebavily.“

„Za službu v pohraničí bylo 500 korun příplatek.“

„Není důležitý, jak se jmenujeme, ale co s dětma děláme.“ (pionýr)

„Když někdo bral tužku do levý ruky, tak se ho snažili přeucít.“

„Během hodiny se nechodilo na záchod, ani se nejedlo ani nepilo.“

„Tenkrát se pil čučojabčák.“

„Když kantor dokáže zaměstnat a zabavit děcka, tak nezlobí.“

„Propagovala se tenkrát strana a vláda. Učilo se podle osnov. Tenkrát se jako o těch zakázaných autorech ani nevědělo a na prvním stupni by to těm děčkám nic neříkalo.“

„Byla to krása. Tenkrát jsem nevěděl, jestli mě třeba nevyhodí ze školy. A když to tenkrát v Praze vzniklo, tak se ke mně dostaly materiály. A my jsme tady měli cyklostyl – to vy už neznáte, to byla taková kopírku. Ty materiály, které se vydávaly v Praze, se musely prvně natukat na stroji a pak se daly množit. Tak jsem to namnožil a rozdál to kantorům a ředitelka si mě pozvala na kobereček, že je to na vyhazov, že jsem to zneužil. Dřív se každá kopie musela evidovat.“

„On ředitel pro kantory dělal školení civilní obrany. Po pracovní době všichni učitelé nastoupili na fotbalový hřiště v pláštěnkách. Nacvičoval se atomový výbuch, na písknutí se muselo lehnout nohama směrem k výbuchu a museli jsme běhat nějakou tou zónou iperidu, nebo co to bylo. Byli jsme jako Kašpárce v pláštěnkách.“

Proč se učitelům o té době obtížně mluví? „Možná se za to stydí, tenkrát třeba dělali něco, co by dnes už nikdy neudělali.“

„Děti byly zvyklý pracovat, chodily na brigády, byly pracovitější a manuálně zručnější.“

„Dneska máte dva úkoly do týdne a zdá se to některým učitelům moc.“

„Byly učebnice, podle kterých se učilo a kterým se věřilo. Byl tam kantor, kterému se prostě věřilo a tak to prostě bylo.“

„Já jsem do svých 15 let nevěděla, že nás osvobodil někdo jiný než Rudá armáda. Dodneška si pamatuju, jak to bylo zkreslený. My si museli vystříhávat a ještě si pamatovat politický události z novin. To byla občanka...to byla šílená nalejvárna“.

„Prostě kdo ty posudky psal, tak bych řekl, že měl moc. Napsáním toho posudku, pokud ho napsal kladně, tak se to dítě dostalo tam, kam chtělo a pokud ho napsal záporně, tak se nedostalo. Já jsem posudky nepsal. Posudky psali třídní a schvaloval je buď ředitel,

nebo ředitelka. Posudky se psaly univerzálně. Když byl ale někdo svině a napsala špatnej posudek, tak to dítě nemělo šanci. Já jsem měl v posudku náboženství a to, že mám příbuzné v Rakousku.“

„Další problém jsem měl, že můj třídní učitel ze mě chtěl vojáka z povolání. Měl jsem jít studovat vojenskou školu, protože to byla velká čest a on za to měl zase čárku. Nevím, jestli to byl stranický úkol, dostat někoho na tu školu. Dělal mi problémy trošku, pak se objednal k nám na návštěvu domů. Máma mu u dveří řekla, že mu kafe ráda udělá, ale jestli něco řekne o vojenské škole, tak ho vykopne z bytu.“

„Tenkrát byly děcka jinačí než dneska, chodilo se více do přírody. Manželka chtěla založit turistický oddíl, první na co se zeptali, tak to se tam bude chodit? Na všechno řeknou - Jé , to je moc daleko. Tenkrát to bylo prostě normální. Dnes s nima jdete a všichni maj na uších klapky a poslouchaj ruc duc. Byli zvyklí chodit na brigády, pracovat dvě hodiny a divné jim to nepřišlo. Teď si sotva uklidí lavici. Dříve byly děcka samostatný, dnes už se za ně uklízí.“

„Když jsem něco provedl, tak jsem ji hned od kantora chytl. Dnes se píšou poznámky, to dítě než dojde domů, tak zapomene za co to má a když to ukáže doma, tak rodič řekne, že kantor je debil, proč mu to píše.“

„V 84 jsem se dostal do Rakouska a to byl na tehdejší dobu hrozný problém. Byla to tedy pěkná politická masáž. Když třeba nebyl toaletní papír, tak se vzali noviny a vytíral se tím zadek. A když to nebylo, tak nám to oni poslali. Vždycky nám poslali načatý balík, protože ho celníci otevřeli a třeba si z něj něco i vzali. Většinou čokolády a zubní pasty, protože tady to nebylo. Teta musela napsat žádost o to, abychom ji mohli navštívit. Ona emigrovala po válce. Takže napsala pozvání a kromě pozvání musela napsat čestné prohlášení, že kdyby se mi tam něco stalo, tak veškerou zdravotní péči bude platit ona, předem musela poslat do banky peníze. Byl jsem ještě na vejšče a tenkrát si mě pozvala šedá evidence na pohovor, tak jsme tomu říkali. Následoval půl hodinový rozhovor, kde jsem musel popsat kam jedu, co tam budu dělat, jakou přesnou trasu budu podstupovat, Také jsem se nesměl bavit s emigranty, nic od nich brát. Tak jsme vycestovali. Když jsme se vrátili, zase si mě pozvala šedá evidence, ptali se mě, jestli jsem se bavil s emigranty, jasně že jsem se bavil. Ale řekl jsem, že ne, Potkával jsem se tam s emigranty s vysokou školou a podobně a ti prožívali smutek, že se zpátky k nám do Čech nemohou podívat.“

Paní učitelka na malotřídce (věk 76 let, učila zde 18 let)

Jednotřídní školy byly u nás od samého začátku, když Marie Terezie uzákonila povinnou školní docházku tak se začínalo na těch školách vesnických, většinou to byli jednotřídní nebo dvojtřídní, většinou to bylo podle toho, kolik bylo dětí na vesnicích. Počet škol se zvyšoval. Na vesnicích bylo dětí hodně. Říká vám něco sedlák, chalupník? Sedláci měli obvykle více hektarů a samozřejmě že ten sedlák na to obdělávání obvykle sám nestačil,

měl čeledíny nebo děvečky. V každé té rodině, se říkalo čím chudší tím víc dětí, takže na těch vesnicích bylo dětí poměrně dost. V těch školách bývalo v jedné třídě bývalo třeba 40 dětí a měl to ten učitel jaksi zvládnout, takže to nebyla tak kvalitní výuka jak si jistě dovedete představit.

Je pravda, že tenkrát nebylo žádné přísné rozdělení na ty ročníky, třeba se to rozdělilo jenom do tří skupin i podle toho jak ty děti byli nadané a zvládali to učivo. Bylo to rozdělené 1,2,3,4,5, ročník a jelo se podle osnov tak jako na těch městských školách a bylo to přesně rozděleno co se má v jakém ročníku naučit. Tady v tom to pohraničí kde bylo obyvatelstvo jak české národnosti tak německé, takže když bylo v některé té vesnici dětí více, tak byla škola třeba česká i německá, konkrétně v tom Matějovci byla škola česká tak německá, tam proti té škole co byla, jaksi tam ke konci to byla původně německá a ta česká tak tam přes tu silnici byl takový domek, tam byla škola česká.

Takhle na vesnici jako všude byli lidi hodnější, lepší, dobří, zlí, pracovití a méně pracovití, takže nebyly velké neshody s německým obyvatelstvem, no a teprve když se k moci dostával v Německu Hitler a plus ještě k tomu přišla ta krize, takže začaly ty národnostní otázky se do toho motat, no a docházelo k větším neshodám a když poté v roce 1938 po Minchovské dohodě spousta toho českého obyvatelstva odešlo tak česká škola jednak byla stejně uzavřená a konkrétně v tom Matějovci zůstalo jenom několik rodin těch českých a zbytek jaksi odešel tak tomu bylo všude v těch obcích i třeba tady v Rudolci těch českých rodin tady zůstalo málo no a takže byly jenom školy přes válku, školy německé a pak zase v roce 1945 když došlo k odsunu německého obyvatelstva tak samozřejmě... a dosídlení pak už zase převládlo obyvatelstvo české a zase tady zůstalo jenom několik těch rodin německých, nebo říkám německých, ono to bylo v mnoha manželstvích smíšené, tak záleželo prostě jak se během té války ti lidé chovali, po odsunu nastalo to dosídlení.

Zpočátku na všech těch vesnicích tady v tom okolí byli školy, když to vezmu od začátku, tak třeba Stojecín tam byla taky škola, to bylo tam u toho rybníčku, jak je tam taková ta podélná budova, ty budovy jsou si velmi podobný, byla to škola napřed německá pak česká, takže tam byla škola, v Matějovci, ve Stálkově, v Radíkově, Markvarci, ten Markvarec tam už bylo spíš obyvatelstvo české tam už nedocházelo k tomu dosídlení tedy k tomu odsunu, Baltínov, Liděřovice, Lipolec ve všech těch vesnicích škola byla protože ty obce byly znovu dosídlený tak dětí bylo dost, takže třeba v Lipolci byla dvoutřídní škola jinak to byly jednotřídní škola.

Až potom kolem toho roku 1958 no... já jsem teda byla v tom Bílkově no ale mezi tím na tehdejší okres přijel řídicí učitel z Matějovecké školy no a tam se přistěhovalo několik rodin s větším počtem dětí takže najednou se mu nevešli do třídy, bylo nutno udělat dvoutřídní školu a já jsem byla ze Slavonic takže rozhodli že tam můžu dojíždět autobusem, takže mě z moci úřední přeložili do toho Matějovce, jednotřídní škola tam vydržela pět roků, pak se zase několik rodin s těmi více dětmi odstěhovalo, takže zas ten počet dětí klesnul, tím pádem to bylo na jednotřídní školu a ten pan učitel byl přeložen do Valtínova, kde tehdejší učitel odcházal do důchodu, takže takový šachy se udělali...

Chtěla jste po svých studentech, aby nosili podepsané úkoly?

Ne, v tehdejší době nemuseli. Taková větší péče těch rodičů, se začala vyžadovat až později, když tenkrát se razilo takový heslo: rodiče mají svojí práci, to je vlastně práce těch dětí, takže tu zodpovědnost za svoji práci si nesly spíše ty děti, to bylo na nich a další věc byla, že tady na té vesnici ty rodiče pracovali na tom zemědělství od rána do večera, takže se tolik těm dětem věnovat nemohli, takže nic takového, ty svoje úkoly si vypracovali sami

Volný čas?

Ze začátku ano, protože to zemědělství bylo vlastně soukromý, každý ten sedlák měl ta svoje pole a svůj dobytek takže ty děti, když přišli ze školy tak měli práci starali se třeba o ten dobytek, v každém tom zemědělství kromě těch krav tam byli kozy, husy, slepice, a teď obírání brambor, když po jaru začnou na bramborech růst ty klíčky, no tak to se musí obrát, a to ty děti obírali, obrát brambory, nasekat trávu pro králíky, pást husy, pást kozy, pást dobytek, takže ty práce bylo hodně později po roce 1948 a ještě tak asi o 1-2 roky později, když začala kolektivizace zemědělství začal se zakládat JZD, no tak pak už vlastně tahle ta práce jako téměř skončila, protože bylo společné obhospodařování polí a začali se stavět později kravíny, takže ten dobytek přešel do těch kravínů a doma obvykle měli ještě nějaký čas záhumenkovou krávu, kozu a nějaký to drobný zvíře, té práce na venkově bylo dost.

Neplnění úkolů, protože se vymlouvali na to, že museli pomáhat doma?

U některých dětí jo, ale většinou ne.

Sedění s rukama za zády, co pravidla a dodržování?

No tak já přímo jako za zády ne, protože na té jednotřídní škole, takhle... vyučovací hodina trvá 45 min a teď jsem tam měla těch 5 vyučovacích ročníků, někdy teda 4, když dětí bylo více, tak jsme využili toho a 5 tříd jsme převedli do plně organizované školy sem, do Rudolce. Takže 4 jistě někdy 5 ročníků, takže na tu jednu třídu vám zbyde těch 8 min, nějaká minuta se ztratí tím, že něco organizujete nebo dáváte nějaké příkazy, takže ta organizace té hodiny vypadala tak, že se s jedním ročníkem dalo pracovat přímo a 4 ročníky, když tam teda byli, nebo podle toho 4 nebo 3 museli pracovat samostatně.

Takže ten učitel na té jednotřídní škole nemohl většinou přít do hodiny organizačně nepřipraven, protože musel pro ty děti mít tu samostatnou práci připravenou a buď třeba na tabuli napsal, který ročník co bude dělat, strana ta a ta úkol ten a ten a ten, oni pracovali samostatně a zatím těch pár minut vysvětloval tomu novému ročníku tu novou látku a jakmile to vysvětlil tak oni dostali samostatnou práci a on přecházel k tomu dalšímu ročníku a to se opakovalo, vysvětlil, něco nového a zadal samostatnou práci a zase přicházel k dalšímu ročníku a takhle to šlo celou hodinu a oni... musel vědět... a měl vždycky dvě samostatné práce jednu kratší, která byla obvykle přípravná k tomu novému učivu a potom, když vysvětlil tak pak jim dal tu procvičovací samostatnou práci, takže to musel mít organizačně dobře připravené aby to jednak ubíhalo dobře v hodině a aby ty děti nelelkovali a zároveň aby je naučil.

Takže jste neměli nějaká pravidla?

Tak je pravda, že zase tak jako v každé třídě jsou děti pomalejší, rychlejší, chytřejší, protože každému to trochu jinak zapaluje, takže někdo už byl hotov dřív s tou samostatnou prací... dneska by to bylo snadnější protože deska máte kopírky, takže ten učitel si může tu samostatnou práci různě připravit, no to tenkrát nebylo, byla jenom ta učebnice a sešit je pravda, že se ty děti tenkrát hodně napsaly protože, že jo museli stále něco vypracovávat, tak většinou teda psali a ten učitel si to musel připravit sám.

A stíhala jste s nimi to učivo, které bylo předepsané?

No tak muselo se to stíhat, no říkám bylo to obtížné hlavně pro toho učitele, hlavně na tu přípravu, dneska mají předepsané písanky, jsou kopírky, takže může z různé literatury třeba něco, všelijaká cvičení kde třeba jenom doplňují slovo, nebo se cvičí vyjmenovaná slova kde doplňují třeba jenom y/i, takže ty děti při té samostatné práci toho zvládají víc, ale zas to bylo na té kázni, když třeba někdo z těch chytřejších byl brzo hotov, tak měl dovoleno že třeba si mohl vzít knížku ze skříně s knihami potichoučku, rušit nesměl, a mohl si dojít do skříně a vzít si nějakou knihu a číst si třeba, no a samozřejmě, že byli rošťáci co se snažili si tu samostatnou práci rychle odbít a pak se zabývat tou doplňkovou činností.

Nekázeň, co dělali, co si dovolili, a tresty?

Zase záleželo, ono vždycky záleží, jak to dítě přijde vychované z rodiny, takže taky byli rošťáci a taky zazlobili, ale jako v porovnání se současností tak mohu říct, že z pohledu dnešního, že ty děti byli jako hodní, byl ukázněné.

Povídali si, posílali si papírky?

Samozřejmě že si ti co seděli vedle sebe, takže loudil na tom druhému aby mu to pověděl nebo poradil, tak jo šeptali, ale prostě to bylo únosné, dneska děti pokud vím, docela pokřikují v hodině, tak to se za nás teda nestávalo tenkrát.

A trestala jste nějak ty děti? A jaké byli tresty?

Tresty tak třeba byli... když měl třeba jo velmi špatně tu samostatnou práci a někde tam špítal nebo vyrušoval tak si napsal něco navíc, mnohdy i doma.

Příloha 2: Příklad medailonku slavonické základní školy umístěného na wikipedii

Škola [editovat | editovat zdroj]

Jelikož jsou Slavonice blízko hranic, byla tu před 1. světovou válkou většina občanů národnosti německé. Česká škola byla založena až v roce 1919 a jejím prvním ředitelem se stal František Janda. Chodily do ní zejména děti státních zaměstnanců, kteří se do Slavonic přistěhovali po vzniku Československa. Škola stála na náměstí v novorenesanční budově původní německé školy u kostela. Dnes zde sídlí základní praktická a speciální škola.

V roce 1938 přijeli do Slavonic němečtí okupanti a českou školu zrušili. Přes válku tu byla jen škola německá. Po válce nastal odsun Němců a osídlování českými obyvateli. Od roku 1945 se obnovila česká škola a škola německá byla zrušena. Původně byla jednotřídní, ale postupně počet žáků narůstal. V kronice se dovidáme, že se na zdejší škole každoročně zahajoval školní rok zahajovací slavností.

Dále se konaly oslavy na počest důležitých osobností např.: V. I. Lenina nebo K. Gottwalda. Děti také připravovaly besídky na oslavu MDŽ nebo VŘSR nebo chodily na bramborové brigády. Zajímavostí ze života školy byla účast na archeologickém průzkumu zaniklé středověké vesnice Pfaffenschlag. Na průzkumu se v 60. letech podílely děti z 9. ročníku pod vedením pana učitele Josefa Střechy.

Jak stoupal počet dětí ve slavonické škole, tak rostl i počet využitých nemovitostí. V roce 1962 využívalo 630 žáků osm budov, z čehož ve čtyřech byly třídy a v ostatních byla jídelna, sokolovna atd. Tento stav školy vydržel až do roku 1978, kdy se škola přestěhovala do nové velké budovy mezi dnešními ulicemi Jana Žižky a Rudolecká.

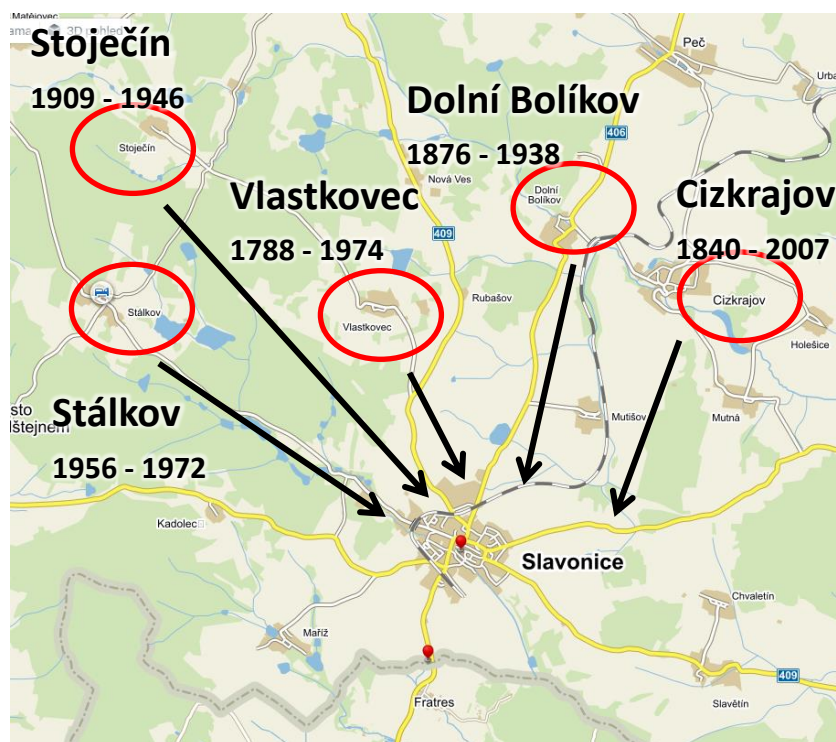
Ve školním roce 2014-15 školu navštěvuje okolo 300 žáků. Škola je úplná, má devět ročníků. Je jednopatrová a nově opravená. Její celková kapacita je 450 žáků.

Pamětihodnosti [editovat | editovat zdroj]

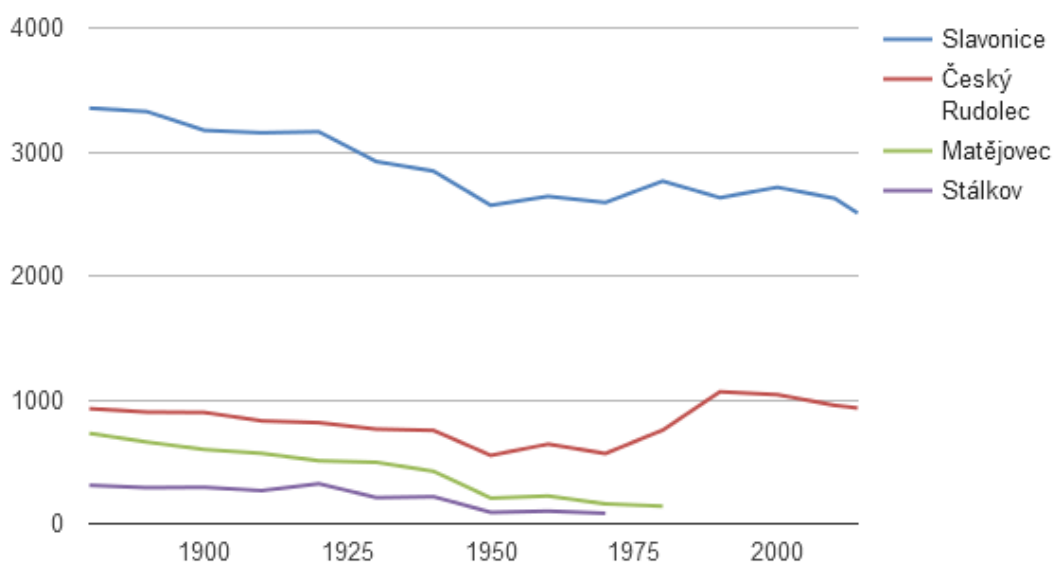
Související informace naleznete také v článku [Seznam kulturních památek ve Slavonicích](#).

- **Pevnostní areál Slavonice** – rekonstruované zbytky **opevnění z roku 1938** přibližně 2 km od města směrem na **Staré Město** viz odkaz ↗.
- **Pfaffenschlag** - zaniklá středověká vesnice 3 km severozápadně od Slavonic - cestou do Stálkova

Příloha 3: Mapa oblasti a přehled rušených škol

Příloha 4: Vývoj počtu obyvatel ve vztahu k vývoji školství

Na grafu vidíte vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích zkoumaného regionu. Už od roku 1880 počet obyvatel v obcích klesal. Od roku 1914 kvůli špatnému příjmu potravin a kvůli nemocem za 1. světové války. Počet obyvatel ale i nadále klesal. Obyvatelé také ubývali během 2. světové války. Výrazný pokles okolo roku 1946 je kvůli vysídlení většiny Němců z obcí. Díky přípojkům menších vesnic také narostl počet obyvatel v obcích Slavonice a Český Rudolec. Momentálně se lidé stěhují do větších měst.

Počty žáků ve školách klesají stejně, jako počet obyvatel obcí. V 50. letech počet dětí ve Slavonicích rapidně stoupal, protože za druhé světové války a krátce po ní se rodilo spoustu dětí a ty musely v 50. letech chodit do školy. V 70. letech došlo k rušení škol a malotřídek, děti z nich pak chodily do Slavonic a Rudolce. Malý počet dětí ale podle našich zjištění nemusel být jediným důvodem rušení škol. Další důvod byla reforma školství, nové osnovy, které se obtížně učily ve věkově smíšených třídách. A také snaha státu centralizovat správu obcí i vzdělávání do velkých socialistických škol – taková byla v polovině 70. let postavená ve Slavonicích.

Příloha 5: Zajímavé fotografie

PINOÝRSKÉ KRONIKY

V Českém Rudolci jsme dostali do rukou k nahlédnutí pionýrské kroniky, které byly z různých let před rokem 1989. Každý ze skupiny si je prohlédl, pokud ho něco zaujalo, ukázal to ostatním. Do kronik se většinou zapisovaly různé zážitky pionýrů či příhody nebo práce, které prováděli.

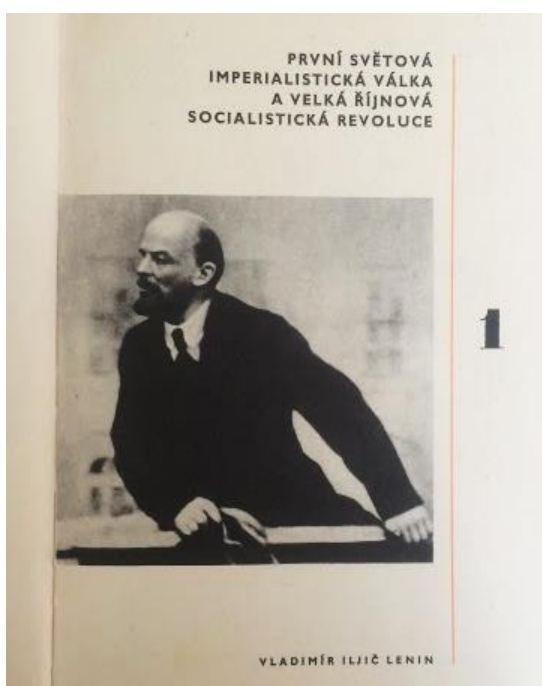
PIONÝR, NEBO JUNÁK?

Na této fotografii jsou děti z hrající hru na táboře. Získali jsme ji ve Vlastkovci. Zajímavé je, že děti začaly chodit do pionýra, který se v roce 1968 krátce přejmenoval na junáka. V 70. letech se zase musel jmenovat pionýr.

VZPOMÍNKA NA LENINA NA PŮDĚ ŠKOLY

Na půdě školy (dnes budoucí restaurace) ve Stálkově jsme našli starý obraz Lenina, který visel kdysi v místní malotřídce. Bohužel je to jediná hmotná vzpomínka, která se ze školních dob uchovala. Nikde už jsme neměli takové štěstí jako zde. Budovy starých škol byly využité krůzným účelům a půdy byly už vystěhované.

1

UČEBNICE LET KOMUNISMU

S fotografií Lenina jsme se setkávali často. Tahle na stránkách učebnice dějepisu dokládá, že dějin se učily jinak než dnes. Vyzdvihovaly se události z dějin komunismu.

IDEOLOGIE VE ŠKOLE

Nejčastějším příkladem vlivu komunistické ideologie na školu byly veřejné manifestace, do kterých se děti povinně zapojovaly. Toto je fotka z prvomájového průvodu pionýrů z Českého Rudolce.

FOTOGRAFIE ZE ŠKOLNÍCH LET

Nejčastější hmotnou památkou ze školních let byly fotografie tříd. Tyto fotografie jsme získali ve Stálkově, Vlastkovci a Českém Rudolci. Na první pohled je odlišné oblečení, proměny módy se dají z fotografií dobře vyčíst. Mění se také pohlaví učitelů, na těch nejstarších jsou muži.

NÁVŠTĚVY ŠKOL

Škola v Českém Rudolci byla postavená v roce 1925 jako česká menšinová v převážně německé obci. Rozšířená byla v letech socialismu a v posledních letech prošla zásadní renovací.

Typickou dnes již nefungující malotřídkou je škola v Matějovci. Měla dvě třídy, z té druhé byla po úbytku dětí udělána provizorní tělocvična. Bydlel zde i učitel. Kromě rekonstrukce nepřišla k nějakým velkým změnám, pouze vnitřek budovy byl přebudován na velmi zajímavou galerii.

Škola v Radíkově patřila k nejstarším menšinovým českým školám v regionu, založená byla už před první světovou válkou. Prošla mnohočetnými rekonstrukcemi, kdy byla dočista změněna celá budova, upravená pro účely pionýrské základny. Původní fotografie školy pochází ze školní kroniky.

Škola ve Stoječíně patřila mezi jednu z nejhezčích škol, které jsme zahlédli. Další typická malotřídka. Dnes je zde rekreační objekt.

I tato budova má spojitost se školstvím. Byla postavená jako bytovka se služebními byty pro učitele školy v Českém Rudolci. Kromě bydlení měli učitelé jisté i samotné zaměstnání, protože po vystudování školy dostali tzv. umístěnku, která jim zaručovala, že je zaměstnají v jedné ze škol, kterou dostali na výběr.

PAMĚTNÍCI

Zde provádíme rozhovor s Kněžičkovými u nich na zahradě ve Stálkově. Hedvika nám druhý den ukázala školní alba.

Pan Vladimír Semotán s manželkou Jindrou nám v Českém Rudolci vysvětlili, jak fungoval pionýr, jak se psaly posudky a v čem se školní prostředí za posledních 30 let změnilo.

Občas jsme se s lidmi potkali na ulici a rozhovor udělali bez předchozí domluvy, jako třeba tady ve Vlastkovci.

